

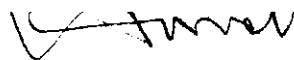
ÖT ÉV A FÖLDGÁZ HASZNOSÍTÁSÁNAK MUNKÁJÁBÓL

A KISKÜLLŐ VÁRMEGYEI
FÖLDGÁZ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
MUNKÁSSÁGA

IRTA:
BIZONY LÁSZLÓ

BUDAPEST, 1918
BENKÓ GYULA CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉSE
(V., Dorottya-utca 2.)

Ára 4 korona

ÖT ÉV A FÖLDGÁZ HASZNOSÍTÁSÁNAK MUNKÁJÁBÓL

A KISKÜLLŐ VÁRMEGYEI
FÖLDGÁZ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
MUNKÁSSÁGA

IRTA:

BIZONY LÁSZLÓ

BUDAPEST, 1918.

BENKŐ GYULA CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉSE
(V., Dorottya-utca 2.)

BEVEZETÉS.

A magyar jövő titka: a többmunka és a többtermelés. Boldogulásunk alapjait magunknak kell lerakni minden erő latbavetésével, minden izom megfeszítésével. Az évtizedes mulasztásokat, amelyeket természettől adott gazdag kincseink, kihasználatlan, hatalmas energiaforrásaink parlagon hevertetésével elkövettünk, most, amikor egyesegyedül az összes erők munkába állításával biztosíthatjuk az ország gazdasági érvényesülését és felvirágzását, sorra jóvá kell tennünk. Abban a nagy munkában, amellyel az ezeréves Magyarországot akarjuk a háború megpróbáltatásaiból poraiból élemedett Phönixként a megújulás útjára vezetni, nem nélkülözhetjük a nemzeti erő egyetlen atómját sem.

Ez a cél kell, hogy áthassa s vezérelje gazdasági életünk minden munkását. S ha ez a cél nemcsak lobbanó lelkesedést érlel, hanem komoly s kitartó munkára fogja serkenteni a nagyokat s a kicsinyeket, az erőset s a gyengét, akkor nem kell a jövőjét féltetni ez istenáldotta

1*

földnek, mely méhében, rónaságaiban és fenséges bérceiben mindenütt a boldogulás eszközeinek gazdag tárházát őrzi nemzetének.

Nincs az a kezdeményezés, nincs az a kicsiny vállalkozás, mely e nagy cél szolgálatában ne bírna jelentőséggel és ne hozhatna nagy eredményeket, ha a pillanatnyi nehézségekkel szemben meg nem torpanó alkotási vágy s áldozatkész kitartás fűti. Példát statuáló tanubizonyságát szolgáltatja ennek épen e könyv tartalma, amely feltárva az erdélyi nagy kincs: a földgáz hasznosításának hosszú vajudását, megismerteti az olvasóval egy aránylag igen kicsiny vállalkozásnak: a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaságnak rövid ötesztendei munkásságát, mely a kezdet nehézségeit legyűrve, utat tört a földgázkérdés országos megoldásához és egész gazdasági életünkre kiható jelentőségű, nagyszabású alkotások alapját teremtette meg.

E sorok írója figyelemmel kísérte a földgáz hasznosítására irányuló törekvések minden mozzanatát, s mint aki már kora ifjúságában az erdélyi magyarság lelkében élő olthatatlan ábrándokhoz fűzte a magyar jövőről alkotott ideáljait, türelmetlen aggodalommal szemlélte a földgáz megoldását célzó akciók kudarcát s a nagy felfedezés mámorában támadt lelkesedés ellanyhulását. Erdélyi hazarészünket járva s megismerve egyfelől népének tengernyi baját s küzdelmét, másfelől hegyeinek s völgyeinek rengeteg, parlagon heverő kincsét, megértettem: mit jelent Erdélynek a földgáz, ez a hatalmas energia, amelynek munkába fogásához fűzte kincsei hasznosításának, a román

vámháborúval tönkretett ipara újraéledésének, városai fejlődésének s vagyonosodásának minden reményét. S megértettem: mily gyötrődéssel kellett hogy nézze Erdély lakossága éveken keresztül a földgázkérdés vajadását.

Hosszú ideig az angol tőkében bizakodtunk, majd az erdélyi városokkal megkezdett tárgyalásokhoz fűztük reményeinket. Ezzel telt el 1914-ig az idő, míglen ráncszakadt a nagy világfergeteg. Csak egy kis vállalkozás volt, amelyik lankadatlanul dolgozott: a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság. Idézniem kell itt egy régebbi: 1913-ban megjelent munkámból, amelyben a földgázról szólván, a következőket írtam: »Pozitív eredményünk máig sincs, csupán egy kisebb, de igen tiszteletreméltó vállalkozás: a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság végez a földgáznak az erdélyi részeken való hasznosítása terén praktikus irányú munkát.«*)

Akkor mindössze egy esztendő volt ez a vállalat s mégis: működése eredményeképen Bázna községben és fürdőben már készülöben volt a földgázberendezés s megkezdődtek a dicsőszentmártoni földgázvezeték előkészítő munkái is.

A háború megpróbáltatásai közepette, amikor minden reményünk, amelyet a földgázkérdés megoldásához fűztünk, az illúziók távoli kódébe hanyatlott, ismét csak a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság volt az, amely nem adta fel reményeit és semmiféle nehézségtől vissza

*) »Hogy mentsük meg Erdélyt?« Budapest, 1913.

nem riadva, munkálta a maga elé tűzött feladatok keresztülvitelét. Ha senki sem, de ez a társaság tisztán látta, hogy épen a háború az, mely égetően sürgőssé teszi e hatalmas energia hasznosítását s hogy megbocsáthatatlan könnyelműség kellene hozzá, hogy ezt az energiát parlagon heverve hagyja az ország épen akkor, amikor a ránk zúduló óriási terhek mellett gazdasági életünk megújódását csakis minden erőnk latbavetésével biztosíthatjuk. S amikor talán mindnyájan reményvesztetten fordultunk el Erdély nagy kincsétől, ez a társaság céltudatos kitartással és kettőzött erővel dolgozott tovább a földgázkérdés megoldásán.

Felkereste a német tőke egyik legnagyobb reprezentánsát: a Deutsche Bankot s ezzel karöltve egy nagy-szabású tranzakció tervével a magyar kormányt. Ez a terv egyszeribe a földgáz hasznosításának széles perspektíváját nyitotta meg számunkra. Német tőke, technika, tudás, alaposág s üzleti tisztesség: ezeknek a tényezőknek a munkába állítását jelentette ez a terv. A hosszú vajadás után s kilátástalan viszonyaink közepette a terv elfogadása fölött lehetetlen lett volna sokáig habozni. A tranzakció létrejött s megalakult a Magyar Földgáz Részvénytársaság, kötött marsrutájában oly célkitűzésekkel, amelyekről egyébként belátható időn belül álmodni sem mertünk volna. A kolozsvári, marosvásárhelyi, medgyesi s nagyvárad-i földgázvezetékeket ez a marsruta az illúziók világából egyszerre a közeli lehetőségek közé állította s ezekkel adva volt az alap a földgáz erejére támaszkodó ipari alkotások számára is. Ezt eredményezte a Kisküküllővár-

megyei Földgáz Részvénytársaság bátor úttörése és alapvető tevékenysége.

S hogy e tranzakció tető alá jutása után valóban megindult a földgáz erejének igénybevételére alapított ipari alkotások sora s már ma három új, rendkívüli jelentőséggel bíró, nagyszabású iparvállalat kibontakozását látjuk: ez is a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság kezdeményezésének eredménye. Ő kezdeményezte a nitrogénipar meghonosítását s a társaság érdeme, hogy a nagyra hivatott Magyar Nitrogén Műtrágyaipar Részvénytársaság hatalmas ipartelepe Kisküküllő vármegyét s illetve székhelyét: Dicsőszentmártont gazdagítja. S ugyancsak a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság úttörő munkásságának érdeme lesz, hogy remélhetőleg már a közel jövőben kezdetét fogja venni a földgáz erejével a beregmegyei gazdag alunitmezők kiaknázása s az alumínium gyártásához szükséges timföld előállítása, valamint az ezzel kapcsolatban nyert melléktermékek vegyi feldolgozása. Műtrágyagyártás, alumíniumgyártás, nagyarányú vegyi ipar: mind mérhetetlen gyarapodását jelentik majd gazdasági életünknek s különösen erdélyi hazarészünknek, ahol pezsdülő ipari tevékenységnek vetik meg alapját. S mindez — íme — egy kis magból sarjadt, a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság úttörő, kitartó s ami talán a legfontosabb: önzetlen munkásságából.

Ez a munka példát statuál s eredményeivel egyetemben mintaképen kell, hogy álljon előttünk épen ma, hogy mindenek lássák: mily magasságokba emelkedhetik s mily

szolgálatokat tehet a nemzetnek minden vállalkozás, melyet komoly kitartás, céltudatosság, tisztult üzleti szellem s a közérdek szempontjai vezérelnek.

Ezért örömmel vállalkoztam arra, hogy megírjam a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság eddigi munkásságának történetét.

Budapest, 1917. december 22.

Bizony László.

I.

1908-ban egy nagy, méreteiben még ismeretlen kincscsel gazdagodtunk. 1908-ban bukkantak geológusaink az erdélyi medencében földgázra. Káliumsó után kutattak a pénzügyminisztérium megbízásából abban a feltevésben, hogy az erdélyi medence belső részeiben ennek előfordulása várható s 1908. év elején megkezdték e célból a mélyfúrásokat. Az első fúrást *Nagysármás* közelében eszközölték, de ezt rövidesen be is fejezték, mert semmiféle eredménnyel a kitűzött cél tekintetében nem járt. A második fúrást *Kissármás* közelében kezdték meg, még pedig 1908. november 28-án s ez nagy, nem remélt meglepetéssel járt: a fúrás nagymennyiségű földgázt tárt fel. Minél mélyebbre furakodtak a föld mélyében, annál hatalmasabb mértéket öltött a földgáz előtörése. Hovatovább napi átlagban körülbelül 900.000 köbméter földgáz tört elő s a további fúrást lehetetlenné tette.

A meglepő felfedezés egészen új irányt szabott geológusaink elé s megkezdődtek *Böckh* Hugó, kiváló tudósunk vezetésével a földgázkutatások. Mindenekelőtt elzárták a kissármási gázkutatót, a pénzügyminisztérium pedig újabb fúrásokat rendelt el a geológusok által megjelölt helyeken: *Mezőzáh, Mezősamson, Magyarsáros, Bázna* és *Kiskapus* környékén, amelyek mind örvendetes eredménnyel jártak. Ezekkel a munkálatokkal telt el az 1909. és 1910. esztendő.

A felfedezett nagy kincs valóságos lázba hozta az egész országot. Mintha egy nagy mámor vett volna erőt mindeneken, úgy beszéltek az erdélyi földgázról, melyhez a jövő rózsás perspektíváit fűzte a közvélemény színes fantáziája. 1910. október harmadikán délután a pénzügyminisztériumban *Lukács* László akkori pénzügyminiszter fogadta a lapok munkatársait és nagy beszédben ismertette meg velük a felfedezés méreteit, a kutatások eredményeit és a feltárt földgázelőfordulások mérhetetlen jelentőségét. Másnap tele voltak a lapok a beszéd kommentálásával, mely csak fokozta az ország messzemenő reményégeit és várakozásait.

A kormány mindenekelőtt rendezni akarta a *földgáz bányajogi helyzetét* és 1910. októberében a képviselőház elé terjesztette az ásványolajfélékről és földgázakról szóló törvényjavaslatot, melynek értelmében »a természetes településben előforduló ásványolajfélékre, úgymint az ásványolaj (kőolaj, petróleum, nafta) és földkátrány, valamint az ásványolajfélékkel együttesen előforduló földviasz (ozokerit),

végül a természetes településben előforduló *égethető földgázak* tekintetében a kutatási és bányaművelési jog az állam részére tartatik fenn.«

A javaslat indokolása eleve annak a reménynek adott kifejezést, hogy »a megmérhetetlen és értékére nézve megbecsülhetetlen gáztömeg, amelyet az eddigi tapasztalatok szerint a magyar föld méhében rejteget, igen hathatós *iparfejlesztési eszközt* képez majd az államhatalom kezében«, és ez az izzó reménység fűtötte át a javaslat magas színvonalú s igen tartalmas képviselőházi tárgyalását is. A kissármási explózió azt a hitet keltette, hogy itt a természetnek egy talán kimeríthetetlen kincséről, egy kolosszális erőforrásról van szó és ez a hit nyilatkozott meg a képviselőházi beszédek legtöbbszörében is, amelyek mind odakonkludáltak, hogy a nagy kincs évszázadokra kiható lendületet fog adni iparunknak s egész közgazdasági életünknek.

Talán két beszéd volt, mely az illúziók világától eltávolodva, a földgáz jövőjét reális és szakszerű alapon igyekezett ez alkalommal a közvélemény elé állítani. Az egyik *Szterényi* Józsefé volt, aki óva intett attól, hogy vérmes reményeket tápláljunk és tartózkodva minden túlzástól, felsorolta azokat az iparágakat, amelyeknek fejlődésére a földgáz nagyobb befolyást gyakorolhat, ezek között legelsőnek említvén a *mész-nitrogén* gyártását, mint olyant, amelyre Magyarországnak igen nagy szüksége van, amelynek megvalósítása elsőrendű nemzetgazdasági érdekünk. A másik beszédet *Söpkéz* Sándor

mondotta, aki rámutatván gazdag aluminium-érceinkre és arra, hogy bauxithegyeink tartalmát vonatszámra szállítjuk ki a külföldre, *az aluminiumgyártásnak*, a jövő fémének itthon való előállítása lehetőségét állította a földgáz felhasználásával megoldható gazdasági feladatok előterébe.

Nagyarányú iparfejlesztés: ez a jelszó uralta a vitát, mely végre is a törvényjavaslat elfogadásához vezetett. A törvény 1911. január 17-én szentesítést nyervén, a földgáz s ennek monopóliuma beiktatott törvénytárunkba.

* *

A pénzügyi kormányra hárult most az a feladat, hogy egyfelől *felkutassa az egész erdélyi medencét*, másfelől pedig, hogy megfelelő tanulmányokat végeztetve, megismerje a földgáz hasznosításának másutt alkalmazott módjait és gyakorlati eszközeit. Az első feladatot illetőleg az az elv vezette a pénzügyminisztériumot, hogy lehetőleg oly helyeken eszközöltessenek a fúrások, amelyek közel vannak az erdélyi ipari centrumokhoz, ahol tehát a földgáz azonnali és kisebb költséggel való felhasználása is inkább biztosítva lenne. Evégből rendelte el a pénzügyminisztérium a többi közt a marosugrai, marosszentgyörgyi, szászrégeni és szentbenedeki fúrásokat, amelyek azonban nem hozták meg a remélt eredményt. A másik feladat: a hasznosításhoz szükséges előtanulmányok lefoly-

tatására a pénzügyi kormány több szakférfiút küldött ki a külföldre s Amerikába.

Itthon ezalatt mámoros várakozásokban élt továbbra is a közvélemény. A szakkörök és érdekképviseltek tanácskozásainak, vitáinak állandó tárgya lett a földgáz-kérdés. Mind sűrűbben foglalkoztak *a földgáznak a fővárosba való elvezetésével* és ebben az eszmekörben óriási optimizmus nyilatkozott meg. Számvetések járták be a sajtót, amelyek szerint a földgáz Budapestre való vezetése 5 fillérre szállítaná le a világító gáz köbméterenkénti árát, a magánipar pedig 3 fillérért kaphatná a földgázt s hogy végeredményben a minimumra fogjuk redukálhatni egész szénfogyasztásunkat. Ezzel a túlzott optimizmussal szemben csak ritkán hallatszott egy-egy oly mérsékeltbb megnyilatkozás, amely reálisan mérlegelte volna a lehetőségeket s amely rámutatott volna arra, hogy a földgáz csak igen tetemes és kockázatos tőkebefektetésekkel, évekig tartó küzdelmes munkával, kellő szakértelemmel, költséges üzleti propagandával, sok áldozatkészséggel és az esetleg évekig kamatoztatlanul heverő nagy tőkék gyümölcsözésének kivárásához szükséges türelemmel hasznosítható.

Megindultak időközben az első kísérletek is *a földgáz helyi hasznosítására* és a pénzügyminisztériumban egyre sűrűbben jelentkeztek földgázkoncesszióért.

Egyike volt az első jelentkezőknek Veszprémi Antal nagysármási főszolgabíró, aki egy Kisármás közelében létesítendő téglá- és fedőcserépgyár részére már 1910

december 7-én kért földgázat a kissármási földgázból a pénzügyminisztériumtól. A pénzügyminiszter a kérvényezőnek 25 évre napi 6500 m³ földgázat engedett át. A vezető szempontok már itt is érvényesültek. A pénzügyminiszter többek közt ahhoz kötötte az engedélyt, hogy a vállalat által foglalkoztatandó munkások legalább $\frac{3}{4}$ része magyar honos legyen, továbbá, hogy úgy a létesítendő ipartelep, mint a gázvezeték és tartozékainak létesítéséhez szükséges összes gépeket, felszerelési és berendezési tárgyakat, nemkülönben a feldolgozandó nyersanyagokat, félgyártmányokat és gyártási segédanyagokat hazai gyárból, ipartelepekről, iparosoktól, vagy termelőktől kell beszerezni s amennyiben külföldi termékek beszerzése mellőzhetetlen volna, erre a kereskedelemügyi minisztériumtól előzetes engedélyt kell kérni.

Koncessziót kapott néhány földbirtokos is, főleg malmok hajtására, továbbá a *Solvay-művek*, *Felvinc*, *Marosújvár*, *Medgyes*, *Torda*, stb. A Solvay-művek tordai és marosújvári telepeinek ellátására és illetve az ahhoz szükséges vezeték megépítésére megalakult másfél millió korona alaptőkével az *Első Erdélyi Földgázvezeték Részvénytársaság*, amely nyomban hozzá is látott a kissármás—torda—marosújvári vezeték megépítéséhez. A Torda városi érdekeltség 38.000 köbméter földgáz használatára nyert engedélyt. Ennek a koncessziónak az alapján létesült a *Tordavárosi Földgáz Részvénytársaság*.

Ebben az időben alakult meg a *Kisküküllővármegyei*

Földgáz Részvénytársaság is, amelynek úttörő tevékenysége a földgázkérdés megoldásának hosszú időn át vajudó művében döntő jelentőségűvé emelkedett és amelynek eredményes munkásságát az itt következő lapokon tárgyaljuk.

* *

Ha már most innen, az 1912. évtől a földgázkérdésnek hosszú vajudását vizsgálat tárgyává tesszük, úgy a kisebb, elszigetelt jelentőségű és a ma perspektívája mellett immár el is mosódott kísérletezések mellett két oly kiemelkedő akcióval találkozunk, amelyet meg kell rögzítenünk.

Az egyik akció az *angol tőke* jelentkezésével kapcsolatban a földgáznak a fővárosba való elvezetését célozta, a másik az *erdélyi városok* mozgalma volt, amely a földgázat elsősorban az erdélyrészi ipari és magánfogyasztás számára kívánta kommunális úton biztosítani.

Az angol tőke, nevezetesen a »*British and Foreign General Securities and Investment Trust Limited*« londoni cég az 1912. év folyamán kezdett érdeklődni az erdélyi földgáz iránt és a hazai érdekeltségekkel folytatott tárgyalásai eredményeképen, vezető pénzintézeteink bevonásával az 1913. évben megalapította a »Magyar Földgázszindikátust«, egyelőre csak kifejezetten a földgáz kihasználásának *tanulmányozása* céljából. A szindikátusnak a földgáz Budapestre való elvezetése volt a terve s ehhez képest Amerikából meghívott szakértőinek tevékenysége

is ebben az irányban mozgott. A szakértők azonban, akik egyébként mindenben csak igazolhatták a magyar geológusok megállapításait, tanulmányaik során arra a konklúzióra jutottak, hogy a földgáznak Budapestre való elvezetését — az ily nagyarányú tranzakcióval együtt járó rendkívüli kockázatok okán — nem javasolhatták s szakvéleményük oda konkludált, hogy a földgáz egyelőre csak kisebb, az előfordulásokhoz közelebb fekvő helyekre vezessék el. Magát a földgáz mennyiségét a szakértők hozzávetőlegesen körülbelül 72 milliárd köbméterre becsülték, ami kereken 1 milliárd métermázsa 6000 kalóriás szénnek felel meg, ami kétségtelenül igen nagy mennyiség, számításba véve azonban azt, hogy Magyarország évi szénfogyasztása túlhaladja a 150 millió métermázsát, mégis csalódást hozott azokkal az igen nagy várakozásokkal szemben, amelyeket itthon a földgázhoz fűztünk.

A szindikátus ilykép lemondott eredeti tervének megvalósításáról és a szakértők javaslatához alkalmazkodva, csupán egyes kisebb vezetékek, így a kolozsvári, marosvásárhelyi és medgyesi vezetékek kiépítésére volt hajlandó vállalkozni. Ezt az ajánlatot a pénzügyi kormány *nem* fogadta el.

A pénzügyi kormánynak ebben az állásfoglalásában döntő szerepe volt már annak a másik akciónak, amelyről az imént szólottunk, t. i. *a városok mozgalmának*.

Városaink már 1912-ben behatóan foglalkoztak a földgáz hasznosításának kérdésével. Törekvésük odairányult, hogy a földgázat elsősorban az ő részükre engedélyezze

a kormány és e törekvésükben legfőképen a földgáz fűtési és világítási célokra való felhasználásának szempontja lebegett előttük. A városoknak ez a törekvése 1913. november havában a *Nagyváradon* megtartott *városi kongresszuson* egy egyhangúlag hozott határozatban öltött testet, mely szerint a városok az erdélyi földgáz kihasználására csak oly megoldást tartanak helyesnek mely — tekintettel arra, hogy a földgáz legtermészetesebb fogyasztópiaca a magyar városokból alakul ki, — a földgázt a magyar városok számára biztosítja és amely az állam, mint termelő és a városok, mint fogyasztók közötti közvetlen kapcsolatok alapján épül fel.

A városoknak ez a mozgalma indította a pénzügyi kormányt arra az elhatározásra, hogy a földgáznak az egyes erdélyi városokba való bevezetése tekintetében mellőzze a szindikátus igénybevételét és hogy a városok óhajának megfelelően a földgázt az elsősorban érdekelt erdélyi városoknak felajánlva, a földgáz hasznosítását a városokkal karöltve szorgalmazza.

Ezzel az elhatározással lezárult a Földgázszindikátus szerepe és azt az első akciót, amely az angol tőke bevonásával törekedett a földgáz országos hasznosítására, felváltotta a másik akció, amely az erdélyi városok útján remélte a földgázkérdés megoldását.

Sajnos, ez az akció sem járhatott eredménnyel. Városaink szerfölött nehéz helyzetben voltak, mely a Balkán-háborúk okozta gazdasági és pénzügyi krízis hatása alatt mindegyre súlyosbodott. A községi kölcsönüzlet pangása

következtében a városok nem tudtak hitelre szert tenni. Óriási pótladók, súlyos kölcsönkamatterhek, egyre emelkedő kiadások, gyérülő jövedelmek: ezek jellemezték városaink háztartását. Szorult helyzetükben a városok mind a kormányhoz fordultak segítségért, a kormány segélyakciója azonban, amely egyes fővárosi intézetek bevonásával akarta városaink legsürgősebb hitelszükségleteinek kielégítését biztosítani, a kilátásba helyezett kölcsönök drága volta miatt megfeneklett. Amikor 1913-ban a belügyminisztérium be-kérte a városoktól multhatatlanul szükségesnek tartott és ilykép a minimumra leredukált beruházásaik költségvetését, kiderült, hogy városainknak e minimálisnak jelzett investíciói is *fél milliárdnyi hitelt* igényelnének.

Ilyen körülmények között találta városainkat a háború, mely önként érthetőleg még sokszorosán felfokozta a városoknak az előző, válságos gazdasági esztendőkről áthozott súlyos terheit. A rendkívüli állapotok a köz-életmezés és a különböző hadi jótékonyági akciók terén úgyszólván nap-nap után újabb feladatokat róttak városainkra, amelyek mindegyike újabb terhet jelentett és fokozottabb pénzügyi erőfeszítéseket involvált, oly erőfeszítéseket, amelyek a háború befejeztével is évekig elhúzódó, kemény áldozatokat követelő restauráló munkára fogják utalni városainkat. Ezek mellett gondolni sem lehetett arra hogy városaink s kivált a mindeneknél súlyosabb viszonyok között tengődő erdélyi városok belátható időn belül hozzáláthatnak a földgáznak nagy befektetéseket igénylő hasznosításához. A háború fergetege ilykép elseperte azokat

a reményeket is, amelyeket a pénzügyi kormánynak a városok útján folyamatba tett akciójához fűzhettünk volna és a földgázkérdés megoldására irányuló törekvéseket leszorították a napirendről a megfeszített küzdelmünkkel együttjáró súlyos gondok s halasztást nem tűrő háborús feladataink.

Sajnos, nem remélhettük a földgáz hasznosítását az államtól sem. Ha számítottunk is reá, hogy esetleg a háború befejeztével az állam újra hozzálát a földgázkérdés megoldásához, tisztában kellett azzal lennünk, hogy azokat a tekintélyes tőkéket, amelyeket ez a megoldás igényel, az állam aligha fogja e cél szolgálatába állíthatni. Már a háború első periódusában is tisztán láttuk azokat a gigászi pénzügyi feladatokat, — legfeljebb csak horribilis mértékeit nem ismertük még, — amelyek a háború befejeztével az állam minden erejét igénybe fogják venni és amelyek mellett csakis túlzott optimizmussal számíthattunk volna arra, hogy a földgázkérdés gyakorlati megoldásához szükséges tőkéket is az állam fogja előteremteni.

* *

Ily kedvezőtlen kilátások közepette érte az országot a háború tizennegyedik hónapjában, 1915 novemberében az a meglepő hír, hogy a földgázkérdés megoldása egy nagyszabású tranzakció révén küszöbön áll s hogy a hatalmas *német tőke* az, mely velünk karöltött munkában a földgáz hasznosítására, az erdélyi városok ellátására,

2*

ipartelepek létesítésére, végeredményben mindazoknak a nagy célkitűzéseknek a realizálására vállalkozik, amelyek immár hat esztendő óta vajudtak.

A nagy mű kezdeményezője a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság üzletvezetője, a *Magyar Gáz-
izzófény Részvénytársaság* volt, mely a német tőke érdeklődését felhasználva, a *Deutsche Bankkal* együtt ajánlatot tett a pénzügyi kormánynak egy *magyar földgáz részvénytársaság* megalakítására. A Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság e kezdeményezésének érdemét és jelentőségét, alapvető s irányító munkásságát e nagy mű létrehozatalában az itt következő lapokon közelebbről is megvilágítjuk, e helyütt csupán az ilyképen létrejött tranzakció lényegét kívánjuk nagy vonásokban megrögzíteni.

Az államkincstár és a Deutsche Bank között 1915. november 15-én kötött meg az a szerződés, melynek alapján a kincstár a földgázkutatás jogát a mezőzáhi, mezőszengyel-kisiklándi, mezősámsondi, báznai, küküllővár-alsóbajomi, betlenszentmiklós-bolkácsi, marosjára-oláhteleki és magyarsárosi gázmezőkön, valamint a földgáz bányaművelésének (termelés, szállítás és értékesítés) jogát az ezeken a gázmezőkön adományozott vagy a jövőben adományozandó bányatelkek területén a Magyar Földgáz Részvénytársaságra ruházta át. Ezzel szemben a Magyar Földgáz Részvénytársaság kötelezettséget vállalt arra nézve, hogy a kolozsvári, marosvásárhelyi és nagyváradai vezetékek előmunkálatait azonnal megkezdi és — amennyiben a háborús viszonyokkal együttjáró nehézségek meg nem akadályoz-

zák, — a kolozsvári és marosvásárhelyi földgázvezetékét három éven belül, a nagyváradi vezetékét pedig hat éven belül üzembe is helyezi. Kötelezettséget vállalt továbbá a Magyar Földgáz R.-t. arra, hogy az erzsébetvárosi és aradi vezetékek kereskedelmi és műszaki kérdéseit is tanulmányozni fogja s amennyiben ezeket a vezetékeket meg akarja építeni, az építést a kolozsvári vezeték üzembehelyezésétől számított öt éven belül megkezdi és további két éven belül befejezi. E munkálatok elkészültével pedig gondoskodni tartozik arról, hogy azoknak a városoknak köz- és magán-földgázfogyasztását, amelyekhez a vezetékeket megépítette, továbbá azoknak a vállalatoknak a gázfogyasztását, amelyeknek földgázt átengedett, a mindenkori szükségletnek, illetőleg a megállapodásoknak megfelelően fedezze.

Ez volt nagy vonásokban a szerződés lényege s ehhez társultak az államkincstárnak a fogyasztóközönség érdekeit védelmező s a magyar iparfejlesztés szempontjait érvényesítő különböző kikötései, amelyeknek reprodukálását c helyütt annyival is inkább mellőzhetjük, mert azok annak idején teljes terjedelmükben ismeretessékké váltak és minden szempontból alapos megvitatást nyertek.

A szerződés egyébként az 1911. évi VI. t.-c. 4-ik paragrafusára támaszkodott, amely szerint a pénzügyminiszter az ásványolajfélék és a földgáz kutatásának s bányaművelésének jogát másra is átruházhatja, erről azonban az országgyűlésnek jelentést kell tennie s az ily átruházás csakis akkor válik jogérvényessé, ha a jelentést

az országgyűlés tudomásul veszi. Ehhez képest 1915 november 30-án *a pénzügyminiszter a szerződésről jelentést tett a képviselőháznak*, mely azt széles alapokon folyó vita után január 17-én jóváhagyólag tudomásul vette.

A váratlanul érkezett s ilykép rövidesen törvényszerű szankciót is nyert tranzakció egyszerre lehetővé tette a földgáz hasznosítását, még pedig oly időben, amikor egyébként semmi reményünk sem lehetett arra nézve, hogy ebben az irányban akár az állam, akár városaink, akár magángazdaságunk részéről döntő jelentőségű lépések történjenek.

Hat esztendei vajudás, egy sikertelen és egy kilátástalanul ellankadt akció után, mindenekfelett pedig oly viszonyok közepette, amelyek mellett belátható időn belül kilátásunk sem lehetett a földgázkérdés megoldására, ez a tranzakció a földgáz hasznosítását meglepetésszerűen a *ma* lehetőségei közé állította és megadta az alapot ahhoz, hogy a háború befejeztével meginduló nagy gazdasági versenyben erdélyi hazarészünk e nagy energiáját a hazai termelés már a maga javára munkába fogva találja.

Ebben rejlik voltaképen e tranzakció kivételes hordereje és ebben rejlik a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság kezdeményezésének s az e tranzakció létrejöttét megelőző alapvető munkásságának múlhatatlan érdeme is.

* *

A nagyarányú iparfejlesztés, amelyre a földgáz hasznosításával számítottunk, e tranzakció után nem maradhatott többé üres jelszó és hozzáláthattunk azoknak az *iparoknak* megteremtéséhez, amelyeket már az 1911. évi VI. t.-c. tárgyalása alkalmával, mint a földgáz kihasználása alapján elsősorban megvalósítandó feladatokat tűztünk magunk elé. Ezek elseje volt — mint említettük — a *mésznitrogénipar* megteremtése, a második pedig érceink feldolgozásával az *aluminiumipar* meghonosítása.

Ma már mind a két feladat megoldásának küszöbére jutottunk. Megalakult a *Magyar Nitrogén Műtrágyaipar Részvénytársaság*, melynek hatalmas ipartelepe most épül *Dicsőszentmártonban* és amelynek a földgáz erejére alapított üzeme már 1918. év legelején kezdetét fogja venni. A válalat egyelőre a hadsereg számára fog dolgozni, igazi nagy jelentősége azonban abban van, hogy a háború befejeztével át fog térni a mezőgazdaságunk számára égetően szükséges műtrágya nagyarányú gyártására és ezzel a többtermelésre irányuló törekvéseink egyik elsőrangú tényezője lesz ép a legnehezebb időkben, amikor a mindenütt megnyilvánuló óriási kereslet mellett a hazai agrikultúra nem lesz kiszolgáltatta a külföldi műtrágyagyárak kapzsiságának és a hazai termelésre fog támaszkodhatni.

Vitathatatlan érdeme a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság üzletvezetőségének, hogy ennek a jelentős ipari alkotásnak a kezdeményezése is az ő nevéhez s céltudatos munkásságához fűződik. A Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság volt az, mely a nitrogén mű-

trágyagyártás meghonosítását propagálta és alapvető tevékenységével e vállalat létrejöttét lehetővé tette. Külön érdeme pedig, amelyet Kisküküllő vármegye és Dicső-szentmárton tudnak a legjobban méltányolni, hogy e hatalmas vállalat nagyszabású ipartelepét Dicső-szentmártonnak és illetve Kisküküllő vármegyének biztosította és ezzel a vármegye központjának egy nagyipari centrummá való fejlődését tette lehetővé.

A másik nagy cél, *az alumíniumgyártás* meghonosítása sem tartozik már a jövő álmai közé. Ugyancsak a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság üzletvezetősége kezdeményezésére és közreműködésével napjainkban folynak a tárgyalások a beregmegyei óriási kiterjedésű *alunitmezők* kihasználására. A folyamatba tett előtanulmányok eredménye szerint az alunit kiválóan alkalmas timföld előállítására, ami az alumínium félgyártmánya. Ezenfelül a timföld előállításánál nyert melléktermékek egy nagyarányú *vegyiipari termelésnek* képezhetik alapját. A tárgyalások ehhez képest *két nagyipari vállalat alapítására* irányulnak, az egyik a timföldgyártást honosítaná meg s ezzel egy évtizedek óta vajdó nagy problémának a megvalósítását tenné lehetővé iparunk s egész közgazdaságunk mérhetetlen előnyére, a másik pedig vegyi termékek nagyarányú termelésével a hazai vegyiipar fejlődésének adna óriási lendületet. Mind a két vállalat önként érthetőleg a földgáz hajtóerejével fog dolgozni s ehhez képest erdélyi hazarészünk, alkalmasint *Kolozsvár* városának iparát s gazdasági életét fogja gazdagítani.

Ez új iparok megvalósulása ugyancsak a Kisküküllő-vármegyei Földgáz Részvénytársaság nevéhez fog fűződni, melynek céltudatos, a nagy feladatoktól s az ezekkel együttjáró nagy nehézségektől vissza nem riadó, kitartó munkássága ilykép a földgáz hasznosításának nagy művében döntő jelentőségűvé emelkedett s rövid ötesztendei fennállása alatt oly alkotásokat eredményezett, amelyek mindenkorra kivételes helyet biztosítanak számára gazdasági életünk történetében.

II.

A földgáz felkutatása céljából megindult fúrási munkálatok Kisküküllő vármegyében is nevezetes eredménnyel jártak. *Bázna* és *Magyarsáros* határában nagymennyiségű földgázra bukkantak. Ez a felfedezés önként érthetőleg valósággal lázba hozta a vármegye közönségét, mely előtt e felfedezés után csak egy cél lebeghetett, az, hogy a vármegyének ezt a kincsét s annak hasznosítását magának biztosítsa. A jövőnek, a gazdasági fejlődésnek, az ipar felvirágzásának színes perspektívája bontakozott ki a vármegye előtt s a vármegyei közélet vezetői összeálltak, hogy tettekre kész odaadással ezt a célt megközelítsék. Lelkes mozgalom indult, melynek élén *Sándor* János, a dicsőszentmártoni kerület országgyűlési képviselője, báró *Kemény* Ákos, a vármegye főispánja s *Csató* Gábor alispán állottak s akik mellett sorompóba állott a vármegye egész társadalma.

1912 augusztus 29-én *Dicsőszentmártonban* értekez-

letre gyűltek egybe, amelyen megbeszélték a teendőket s elhatározták, hogy részvénytársaságot alapítanak a vármegye területén felfedezett földgáz hasznosításának céljával. Ez az értekezlet volt a bölcsője a »*Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság*«-nak. Egyhangú lelkesedéssel alapították meg ezen az értekezleten az alapítandó részvénytársaság szükségét s céljait, amelyek egyet jelentenek a vármegye gazdasági fejlődésével s felvirágzásával. Azt a lelkes hangulatot, amely ezt az értekezletet s annak minden részvevőjét áthatotta, mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy már ez első alkalommal a megjelentek körülbelül másfélszázezer koronát jegyeztek az alapítandó társaság alaptőkéjéhez.

* *

Az értekezletet követő egy-két napon belül már közkezen forgott a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság alapítási tervezete is, melyet a vármegye legjobbjai írtak alá. A tervezet, mely mindenkor nevezetes okmánya lesz a magyar földgáz hasznosítására irányuló törekvések történetének, a következőképen szolt:

Alapítási tervezet.

Azóta, hogy az erdélyi részekben előbb Kissármáson, azután több helyen is megtalálták és az 1911. évi VI. t.-c. által az állam kizárólagos tulajdonául lefoglalt földgáznak nagy ipari értéke általánosan ismertté lett: a köz-

véleményben ismételten megnyilvánult az az óhajtás, hogy e természeti kincs az erdélyi részek — a központtól való nagy távolság miatt eddig elmaradt — iparának közgazdasági, úgymint nemzeti szempontból oly nagyjelentőségű fejlesztésére használtassék fel és ennek révén a közvetlenül érdekelt gazdasági tényezők és helyben található tőkének is alkalom adassék a létesítendő iparvállalatokban való részvehetésre. Ezen óhajtás jogos voltát a kormány is méltányolván, annak figyelembevételét ismételten megígérte, megvalósíthatására pedig még nagyobb teret nyitott azáltal, hogy a földgázterületet szakértőivel felkutattatván, azon több helyen létesített fúrásokat, melyek közül a kissármásiakon kívül most már a Kis-Küküllő vármegye területén Bázna, Magyarsáros és Marosugra községek határán levők is látható eredménnyel jártak és felhasználásra alkalmas mennyiségű földgázt szolgáltatnak.

Mindeme biztató jelenségek dacára azonban a kissármási gázkút megnyitása óta letelt négy és a törvény meghozatalától számított közel két év óta maga az érdekelttség részéről ennek az óhajtásnak megvalósítására a gyakorlatban számottevő kísérlet még nem történt és a felmerült tervek, javaslatok, valamint a kormányhoz benyújtott kérések is — kevés kivétellel — inkább arra irányulnak, hogy a földgáz más, fejlettebb iparral bíró vidékek felé vezettessék.

Ily körülmények között tehát indokoltnak és szükségesnek tartjuk, hogy közvetlenül magából az erdélyrészi érdekelttség és az eddigi jelek szerint igen értékes gáz-

területekkel bíró Kisküküllő vármegye köréből is induljon ki gyakorlati irányú kezdeményezés és ha kisebb keretben, de itt is alakíttassék az ipari és üzleti élethez való alkalmazkodhatásnak megfelelően szabadon mozgó, gyorsan cselekvő és legalább a kezdeményezésre kellő anyagi erővel is bíró olyan társaság, mely a vármegye területén talált földgáz felhasználásának ügyével, terv- és szakszerűen foglalkozzék, az e célra szükséges adatokat összegyűjtse, nyilvántartsa, terveket, javaslatokat készíttessen s azoknak megvalósítására szükséges tőkét saját erejéből, vagy másokkal egyesülve előteremtse.

Mindezek alapján alulírottak »Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság« céggel, Dicsőszentmárton székhellyel részvénytársaságot kívánunk alapítani.

A társaság célja az, hogy elsősorban a Kisküküllő vármegye területén talált földgáznak helyben és a közeli vidéken való felhasználását elősegítse.

Ennek elérhetése érdekében:

a) szakértők közreműködésével összegyűjti és nyilvántartja a földgáz előfordulására, mennyiségére és erejére, valamint annak ipari felhasználásával számításba vehető nyersterményekre, ásványi anyagokra, forgalmi, közlekedési, építkezési, érték- stb. viszonyokra vonatkozó adatokat, melyeket a körülményekhez képest maga használ fel, vagy más vállalkozóknak bocsát rendelkezésre. Utóbbi esetben az illetők részére szakközegei és helyi érdekelt-ség körében levő összeköttetései segítségével a helyszínén további adatgyűjtéseket, feltárási és építkezési munkála-

tokat végeztet, telekszerzési és másnemű közvetítéseket teljesít;

b) egyes vidékeken a földgáz segítségével létesíthető önálló iparvállalatokra vonatkozólag tanulmányokat végeztet, terveket, javaslatokat készített és azokat saját erejéből, vagy másokkal egyesülve megvalósítja és közbenjár a szükséges tőke előteremtése tekintetében;

c) a már feltárt, vagy az államtól kieszközlendő engedély alapján feltárandó gázkutakból, esetleg az állam részéről létesítendő fővezetékekből kiágazó csővonalakat, hálózatokat létesít és azokon a földgázt községekbe, ipartelepekre, gazdaságokba és más nagyobb fogyasztókhoz elvezeti s annak ottani felhasználásához a szükséges berendezéseket létesíti;

d) az 1911. évi VI. t.-c. 13. §-a szerint saját területükön fúrási joggal bíró földbirtokosok és szövetkezetek részére hosszabb időre terjedő részletfizetés ellenében terveket, javaslatokat készített, a fúrási munkálatokat elvégezteti, fűtési és mezőgazdasági, ipari berendezéseket létesít;

e) működésének minél előbb való megkezdhetése és a földgáz nálunk még ismeretlen kihasználási módjainak gyakorlati kísérletek útján való kipróbálhatása végett átveszi Dicsőszentmárton városának meglevő gázgyárát és azt földgázzal való üzemben tartásra alakítja át.

A társaság tartama 50 év. A társaság alaptőkéje egyelőre 250.000 koronában állapíttatik meg, mely 1250

darab, egyenként 200 korona névértékű részvényből áll és szükség szerint felemelhető. Ezen részvények közül 250 darab törzsrészvény, mely csak elsőbbségi részvényeknek 6 százalékkal való kamatozása után részesül azokkal egyenlő osztalékban. Ezen 250 darab, összesen 50.000 korona névértékű törzsrészvényt egészben Dicsőszentmárton városa veszi át. Az 1000 darab elsőbbségi részvény az elérendő tiszta jövedelemből elsősorban 6 százalék kamatban, azontúl a törzsrészvényekkel egyenlő osztalékban részesítendő. A részvények bemutatóra szólnak, készpénzben fizetendők és pedig a jegyzett névértéknek 10 százaléka, vagyis részvényenként 20 korona a jegyzés alkalmával, 20 százaléka, vagyis részvényenként 40 korona 1912 október hó 10-ig lesz befizetendő.

A fennmaradó 70 százalék befizetése iránt az alakuló közgyűlés fog intézkedni.

Az aláírások záróhatárideje 1912. évi október hó 5-ik napjának déli 12 órája.

Túljegyzés esetén aránylagos leszállításnak van helye.

Dicsőszentmárton város opciót ad az alakulandó részvénytársaságnak összes gázműveire, azok mindenemű tartozékaira és felszereléseire kapcsolatos összes jogaira, de kiköti ezzel szemben, hogy a városban felhasználandó gáz ára a mai áraknak legalább felére lesz állítatik.

Az alapítók fenntartják maguknak azt a jogot, hogy a társaság igazgatóságát a három első évre kinevezzék, Dicsőszentmárton város részére azonban kiköttetik az a

jog, hogy az igazgatóságba most és később is mindenkor egy tagot küldhessen ki.«

A tervezetet az eladdig eszközölt részvényjegyzések hosszú sorozata zárta le.

* *

Az alapítási tervezet nagy mozgalmat váltott ki az egész vármegyében. A kedvezőtlen pénzügyi viszonyok dacára is valóságos harc folyt a részvényekért és az alaptőkét közel *százezer koronával túljegyezték*. Az egész alaptőkét egyébként kizárólag vármegyebeliek jegyezték s amikor nyilvánvaló lett, hogy az alaptőkét túljegyezték s az alapítók felszólították a részvényeseket, hogy önként töröltessék és illetve redukálják jegyzéseiket, ennek senki sem akart eleget tenni. Ennek következtében az alapítók törölték a túljegyzéseket.

Az új alakulás azonban igen nagy érdeklődést váltott ki nemcsak nálunk, hanem a külföldön is és az érdeklődők, vállalkozók egész tömege kereste fel az alapítókat a legkülönbözőbb tervekkel. Ezek között volt *a kölni Wegelin-gyár* is, melynek egyik tulajdonosa személyesen jött le Dicsőszentmártonba. Wegelin megtekintette a magyar-sárosi gázmezőt s elhatározta, hogy amennyiben a földgáz e célra használhatónak fog bizonyulni, koromgyárat létesít. A bécsi *Manoschek-cég*, mely Dicsőszentmárton gázgyárát létesítette és bírta bérben, hajlandónak nyilatkozott a földgáznak Dicsőszentmártonba való bevezetésére s ennek az

üzletnek a reményében egyévi haladékot is adott a gázgyár létesítéséért fizetendő összegből esedékessé vált 260.000 korona lefizetésére.

Ilyen előzmények után *1912 december hó 22-re* az alapítók kitűzték a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság *alakuló közgyűlését*. Feszült várakozás előzte meg az egész vármegyében ezt a napot, melyről a dicsőszentmártoni »Kisküküllő« című lap krónikása akként emlékezett meg, hogy »*ünnepi vasárnapja volt ez Dicsőszentmártonnak*, melynek messze kiható horderejét csak akkor fogjuk igazán értékelhetni, ha majd itt látjuk az ipari vállalatokat füstölgő kéményeikkel«. Az alakuló közgyűlés a vármegye székházának nagytermében folyt le. A közgyűlésen *Sándor* János elnökölt, aki hosszabb beszédben vázolta a földgáz jelentőségét, a vármegyében lefolytatott kutatások meglepő eredményeit, kivált a magyarsárosi gázmező bőségét s azokat a célokat, amelyeket a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság kell hogy egyfelől a hazai közgazdaság, másfelől a vármegye fejlődésének szolgálatában maga elé tűzzön. Megállapította azután, hogy az alaptőkét túljegyezték s ez okon az alapítók megfelelő számú jegyzést töröltek s hogy végezetül az alaptőke 30 százaléka a Kisküküllővármegyei Takarékpénztár és Hitelbank Részvénytársaságnál rendesen befizettetett.

Ezután az alapszabálytervezet bemutatására került a sor, amelyet minden hozzászólás nélkül, egyhangulag elfogadott a közgyűlés, majd ugyancsak egyhangulag kimondták a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság

megalakulását. Végezetül megalakították az igazgatóságot s a felügyelőbizottságot. A társaság igazgatósági tagjai lettek: Elnök: SÁNDOR JÁNOS, alelnök: báró KEMÉNY ÁKOS, tagok: id. APÁTHY PÉTER, báró APOR ISTVÁN, dr. ÁRKOSSY GYULA, gróf BÉLDY KÁLMÁN, báró BORNEMISZA JÁNOS, CSATÓ GÁBOR, FARKAS IGNÁC, GÁL BÉLA, ISZLAY LÁSZLÓ, dr. PÁLFFY FERENC, PEKRY SÁNDOR, POGÁNY KÁROLY és Dicsőszentmárton r. t. város kiküldöttje. Felügyelőbizottsági tagokká választottak: FEKETE GYÖRGY, GERENDY ISTVÁN, dr. KOVÁCSY SÁNDOR, PEKRY GÉZA és dr. SZENTMIKLÓSSY LÁSZLÓ.

* *

A megalakulás után a társaság igazgatósága nyomban megkezdte az előmunkálatokat a vármegye területén feltárt földgáznak a vármegye s illetve a társaság részére való biztosítása s a földgáz mielőbbi hasznosíthatása érdekében. Legbővebbnek a Pataky Sándor magyarsárosi birtokán feltárt, már említett földgázelőfordulás mutatkozott s így a társaság is amellett határozott, hogy a pénzügyminisztériumtól ebből a gázkútból fogja kérelmezni a megfelelő földgázmennyiséget. A földgáz hasznosítása tekintetében első feladatul *a magyarsárosi földgáznak Dicsőszentmártonba való bevezetését* és ezzel kapcsolatban Dicsőszentmártonnak földgázzal való ellátását tűzte maga elé a társaság.

Hovatovább előrehaladtak a kölni Wegelin-céggel foly-

tatott tárgyalások is. A cég egy próbakemencét szállított le Magyarsárosra, hogy az általa tervezett koromgyár felállítását megelőzően szükséges kísérleteket lefolytassa. A kölni cég ilykép máris 30—40.000 koronát fektetett bele terveibe, amelyeknek kialakulását élénk figyelemmel kísérték.

A társaság reményteljes készülődése élénk vállalkozási mozgalmat váltott ki az egész vármegyében. *Borzás* község képviselőtestülete elhatározta, hogy 5000 korona névértékű törzsrészcémet jegyez a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság alaptőkéjéhez s bejelentette, hogy a társaság által szolgáltatandó földgáz ipari, világítási és fűtési célokra igénybe óhajtja venni. *Nagyekemező* község vezetői azzal a kéréssel fordultak a társasághoz, hogy a medgyesi Schemmert-féle erdőben talált földgázt vezesse be községükbe s a község gondoskodni fog a befektetés megfelelő amortizálásáról. *Bázna* község és az ottani lutheránus egyházközség, amelyek napi 2000 köbméter kedvezményes árú földgáz felhasználására nyertek időközben engedélyt, a községbe s illetve Bázna-fürdőbe vezetendő gázvezeték elkészítésére szólították fel a társaságot. Hasonló volt a kérése Magyarsárosnak is.

Mindezeket a készülődéseket s mozgalmakat a társaság 1913. évi február hó 2-án tartott igazgatósági ülésében vitatták meg érdemlegesen, amelyen a különböző tárgyalások eredményesebb lefolytathatása érdekében egy szűkebb *végrehajtóbizottságot* küldött ki az igazgatóság a maga kebeléből s ellátta ezt a szükséges felhatalmazásokkal. Szóba került az igazgatóságnak ezen az ülésén a

préselt gáz forgalombahozatalának kérdése is s elhatározták, hogy az e kérdés megoldásához szükséges kompresszor-telep felállítása céljából tárgyalásokba bocsátkoznak a vállalkozókkal.

* *

Az igazgatóság által kiküldött szűkebb végrehajtóbizottság tevékenysége még fokozottabb lendületet adott a fiatal társaság alapvető működésének. Rövidesen megkapta a pénzügyminiszter leiratát a magyarsárosi földgáz hasznosítása tárgyában. E leiratával *a pénzügyminiszter napi 30.000 köbméter földgázt engedélyezett a Kisküküllő-vármegyei Földgáz Részvénytársaságnak*, még pedig a társaság kérelmének megfelelően a magyarsárosi gázkútból. Ezzel adva volt immár az alapja az építőmunkának.

Az engedélyezett napi 30.000 köbméter felhasználására nézve első feladatnak a társaság — megalakulásakor megállapított programjához híven — Dicsőszentmárton város világítási és fűtési szükségletének ellátását tekintette. Ehhez kapcsolódott továbbá a Dicsőszentmártonban lévő vármegyei kórház, a vasúti állomás és a már említett tervbevett kompresszor-telep földgázzal való ellátásának feladata. Két ipari üzem is jelentkezett a földgáz igénybevételére, még pedig Pekri Sándor téglagyára és Kispál László műmalma, amelyek földgázüzemre kívántak berendezkedni. Az ilykép számításba vett földgázfogyasztás azonban még nem merítette volna ki a pénzügyminiszter által engedélyezett mennyiséget s ez a körülmény csak

megerősítette a társaság vezetőségének azokat az iparfejlesztési törekvéseit, amelyek már az alapítás alkalmával szemeik előtt lebegtek.

Erdélyi hazarészünk parlagon heverő gazdag természeti kincseinek kitermelését és hasznosítását, mely mint egy jobb jövőnek álomképe lebegett az erdélyi magyarság előtt, a földgáz a megvalósítható lehetőségek sorába állította s a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság nyomban hozzá is látott ahhoz, hogy megfelelő előkészítő munkálatokkal e lehetőségek számára a talajt előkészítse. Parajd és Szováta környéke az erdélyi részeknek természeti kincsekben talán leggazdagabb vidéke, amelyen az emberi erő, a technika s a tőke alkotásai számára a természet dús terítéke kínálkozik. Ezt a vidéket szemelte ki iparfejlesztési törekvéseiben a társaság is, amidőn felterjesztést intézett a pénzügyminiszterhez azzal a kéréssel, rendelné el ezen a vidéken *az ipari feldolgozásra alkalmas ásványi anyagok felkutatását*. A pénzügyminiszter a kérelemnek helyt is adott s a részvénytársaság rendelkezésére bocsátotta Benedek Kálmán ásványszakértőt, parajdi bányanagyot azzal, hogy a társaság részére Parajd és Szováta vidékén a kitűzött céllal kutatásokat eszközöljön.

Mind határozottabb formában alakultak ki ilykép a társaság feladatai. Adva volt a felhasználható földgáz-mennyiség és konkrét célkitűzésekkel adva volt e földgáz-mennyiség hasznosításának programja. Hozzá kellett látni tehát e program megvalósításához, a vezetékek s az ezzel kapcsolatosan szükségessé váló különböző berendezések

elkészítéséhez, a jelentkező gázfogyasztókkal való tárgyalásoknak megfelelő kereskedői s üzleti érzékkel való lefolytatásához, a különböző megállapodások perfektuálásához, egyszóval ahhoz a technikai apparátust s kereskedelmi felkészültséget involváló gyakorlati munkához, mely az ily természetű vállalatok számára az alapvetés, a célkitűzések s a feladatkör megállapítása után szükségessé válik.

Ott állt a társaság, e kicsiny s lelkes csoport, tele tervekkel, melyek részben már papírra vetvék, részben még csak gondolatokban megrajzolvák; tervekkel, mint amikor a nyomjelzés megejtése után egy új vasúti vonal megépítésének küszöbére érkezünk. Az al- és felépítmények megépítésének, a hegyoldalak betalazásának, az omladékok eltakarításának, a patakok áthidalásának, a sinek lefektetésének a munkája kell hogy ilyenkor elkövetkezzék, amelyhez nem elegendő többé az új vasút nagy előnyeiben bizakodó érdekeltségek lelkes várakozása; amelyhez már materiák, eszközök, gépek, technikai tudás, gyakorlat s tapasztalat, üzleti érzék, alaposság, hozzáértés és tőke és újra tőke szükségeltetik.

A Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság is ehhez a nagy s nehéz problémához érkezett el. Szerény alaptőkéje mellett gondolni sem lehetett arra, hogy a szükséges munkálatokat saját tőkeerejével győzze. Emellett gondoskodni kellett volna az e munkálatok foganatosításához szükséges munkaerőről, igazgatóról, megfelelő technikusokról, személyzetről s gépi berendezésekről, amelyeknek a helyes megválasztása mind külön-külön is igen

nehéz feladatot jelentett volna az ifjú társaságnak, ha e feladatok kivitelét az anyagi erő csekélyisége nem is tette volna szinte kivihetetlenné.

* * *

A nehéz probléma arra a gondolatra vezette a társaság vezetőségét, hogy *egy tőkeerős s egyben megfelelő technikai és kereskedelmi felkészültséggel rendelkező vállalattal keressen érintkezést* és egy ily vállalattal szoros együttműködésben kísérelje meg az előtte álló feladatok gyakorlati megoldását és a társaság működésének kiépítését. Ezt a vállalatot a *Magyar Gázizzófény Részvénytársaságban* találta meg a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság vezetősége.

A Magyar Gázizzófény R.-t. kezdettől fogva intenzív érdeklődést tanúsított a földgázkérdés alakulásának minden mozzanata iránt, nagy figyelemmel kísérte a földgáz hasznosítására irányuló törekvéseket s bár eladdig csak a semleges szemlélődő nézőszögéből, de máris behatóan foglalkozott mindazokkal az eszmékkel, amelyek erdélyi hazarészünk e nagy kincsének gazdasági életünkben való gyümölcsöztetése tekintetében felmerültek. Ilyen körülmények között nem kerülhette el figyelmét a Kisküküllő vármegyében megindult lelkes akció sem s meleg érdeklődéssel kísérte ennek az akciónak hajtását: a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaságot is alapvető tevékenységében. Önként érthető ezek után, hogy amikor a társa-

ság vezetősége a szoros együttműködés megvalósításának a céljával közeledett a Magyar Gázizzófény R.-t.-hoz, az utóbbi ezt a közeledést igen szívesen fogadta s hajlandónak nyilatkozott arra, hogy elvállalva azt a technikai s kereskedelmi vezetést, melyet a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság olyannyira nélkülözött, megfelelő tőkével, munkaerőkkel s technikai eszközökkel mindenekelőtt azonnal hozzálasson azoknak a közelfekvő feladatoknak a keresztülviteléhez, amelyek máris csupán megoldásukra vártak, másfelől pedig a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. működési körének úgy eszmei, mint gyakorlati továbbfejlesztésével hathatósan közremunkálkodjék a földgáz hasznosításának nagy művében.

Ezen az alapon beható tárgyalások indultak a Magyar Gázizzófény R.-t. és a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. között, amelyek a kölcsönös megértés alapján s tekintve, hogy mindkét részről csakis az egyetemes nemzetgazdasági érdeket tartották szem előtt, rövidesen eredményre is vezettek, úgy hogy a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. vezetősége az együttműködés feltételei tárgyában már a Magyar Gázizzófény R.-t. konkrét ajánlatát vihette a Dicső-szentmártonban 1913. évi április hó 14-re egybehívott igazgatósági ülés elé.

Önként érthető, hogy a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. igazgatósága az itt előterjesztett ajánlatot, a vezetőségnek amaz előterjesztésével egyetemben, mely ez ajánlat kapcsán a társaság továbbfejlődésének s komoly gyakorlati működésének lehetőségeit ecsetelte, örömmel és meg-

nyugvással fogadta s felhatalmazást adott ez ajánlat alapján a további tárgyalásokra. Sőt, tekintettel arra, hogy úgy a dicsőszentmártoni, mint a már említett báznai munkálatok keresztülvitelének immár semmi sem állt az útjában s e tekintetben minden nap csak újabb idővesztést jelenthetett, arra is felhatalmazást adott, hogy a Magyar Gázizzófény R.-t. már a végleges megállapodás létrejötte előtt is lásson hozzá a dicsőszentmártoni vezeték és az ezzel kapcsolatban megoldandó kérdések, úgyszintén a Bázna részéről kért vezeték tanulmányozásához s készítse el az erre vonatkozó összes tervezeteket.

A folytatólagos tárgyalások a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. vezetősége és a Magyar Gázizzófény R.-t. között azután meghozták *a végleges megállapodásokat* is, amelyeket a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. igazgatósága 1913. év október 6-án, majd folytatólagosan október hó 20-án megtartott ülésében magáévá is tett s elhatározta, hogy azokat egy egybehivandó rendkívüli közgyűlés elé terjeszti szankcionálás végett. Rövidesen egybehívták a *rendkívüli közgyűlést* is, amely 1913. év november hó 15-én tartatott meg.

A rendkívüli közgyűlés nagy megértéssel fogadta a társaság vezetőségének indítványait. Mindenek tisztában voltak azzal, hogy a rendelkezésre álló csekély tőkével, képzett s helyes üzleti érzékkel bíró szakértők hiányában azokat a vállalkozásokat, amelyek a földgáznak Dicsőszentmártonban s a vármegyében való kihasználását biztosítanák, keresztülvinni egyenesen lehetetlen. Azzal is tisztá-

ban voltak, hogy a már akkor rendkívül kedvezőtlenül alakuló pénzügyi viszonyok mellett a társaság alig számíthat megfelelő hitelforrásokra s így arra sem, hogy a megvalósítandó feladatokhoz szükséges eszközök hitel útján biztosíthatók volnának. Ezekkel az igen pesszimisztikus kilátásokkal szemben állt az a megoldás, amelyre a társaság vezetősége jutott, amikor egy országos hírű, régi, megbízható, megfelelő tőkeerővel s felkészültséggel bíró vállalatot vont be a társaság érdekkörébe s az a javaslat, amelyet e tárgyban a vezetőség a rendkívüli közgyűlés elé terjesztett. Az egybehívott részvényesek állásfoglalása itt egy pillanatig sem lehetett kétséges. A javasolt szerződés a fiatal társaság útjában álló összes, másként legyőzhetetlennek tetsző akadályok elhárításával a produktív munka s az alkotások biztató perspektíváját nyitotta meg előttük. A szerződéstervezet kedvező fogadtatását azonban nagy mértékben előmozdította az a körülmény is, hogy a Magyar Gázizzófény R.-t. az adott, bár csak feltételes megbízás alapján máris hozzálátott az előmunkálatokhoz úgy a dicsőszetmártoni, mint a báznai vezeték lefektetésének előkészítése tekintetében s az általa elkészített tervek, folyamatba tett munkálatai s készülődései az egész vármegyében a legnagyobb bizalmat ébresztették iránta.

* *

A rendkívüli közgyűlés egy szavazat kivételével egyhangúlag határozott s az előadói előterjesztést, mely a

Magyar Gázizzófény Részvénytársasággal való szerződés megkötését s az ezzel kapcsolatosan szükségessé váló alapszabálymódosítások keresztülvitelét javasolta, *elfogadta*.

Az ilykép szankcionált szerződés lényegét röviden abban foglalhatnók össze, hogy az meghozta a Kisküküllő-vármegyei Földgáz Részvénytársaságnak a gyakorlati működése és érvényesülése tekintetében útjában álló nehéz problémák tökéletes megoldását. A technikai munkálatok vitelét és az üzletkezelést átvette egy tőkeerős, minden irányban megfelelő felkészültséggel rendelkező vállalat: a Magyar Gázizzófény Részvénytársaság. A *Kisküküllő-vármegyei Földgáz Részvénytársaság fióktelepet nyitott Budapesten* és — mint a szerződés megkötése alkalmával hozott alapszabálymódosítások után a társaság alapszabályai kifejezetten megjelölték — *»üzletének kezelését ebből a fióktelepből intézi«*. A fiók telephelyéül a társaság kívánságának megfelelően s célszerűségi okokból is a Magyar Gázizzófény Részvénytársaság székházát választották. A Gázizzófény R.-t. magára vállalta az ügykezeléssel és üzletvitellel járó összes irodai és könyvelési költségeket, valamint a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság ügyeivel foglalkoztatott s illetve foglalkoztatandó munkaerők, technikusok, szakértők és hivatalnokok fizetéseit s munkadíjait. Ezzel szemben a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. 1250 darab *élvezeti jegyet* bocsátott ki s ezeket átadta a Gázizzófény Részvénytársaságnak. Az élvezeti jegyek tőkeérték nélkül csupán a társaság évi nyereségében részesednek. Ez a részesedés kívánt ellenszolgáltatás lenni a Gázizzó-

fény R.-t.-nak a társaság ügyeinek vezetéseért s az ezzel járó költségeiért.

Megoldatott azonban a földgáz hasznosítására irányuló munkálatok foganatosításához szükségelt tőke előteremtésének problémája is, amennyiben a szerződés révén a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság hozzájutott a megfelelő hitelekhez is, amelyeknek folyósítását ugyancsak a Magyar Gázizzófény R.-t. vállalta.

Az ilykép a két társaság között létrejött szoros viszony külső dokumentálására végezetül a Gázizzófény R.-t. két tagot: *Kanitz* Jakab vezérigazgatót és ifj. *Tolnay* Lajost delegálta a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. igazgatóságába.

Most már fokozottabb ütemben indulhatott meg a munka a társaság által kitűzött feladatok megvalósítására. Megjelentek a munkások *Báznán* és *Dicsőszentmártonban* s *megkezdődtek a földgázvezetékek lefektetésének munkálatai*. Bázna-fürdő és Bázna községnek földgázvilágítási, fűtési, főzési és ipari célokra szolgáló berendezése különösen gyors tempóban haladt előre, úgy hogy 1914. elején már a *próbavilágítást* is megtarthatták. Ezzel egyidejűleg a dicsőszentmártoni munkálatok is feltartóztatlanul haladtak előre s ezekkel kapcsolatosan különösen nagy tevékenységet fejtett ki a társaság abban az irányban, hogy Dicsőszentmártonban és környéken oly *ipartelepek* létesülését mozdítsa elő, amelyek a magyarsárosi gázmezőnek helyben való kihasználását biztosíthatnák.

* *

A társaság az első üzetév végén kétségkívül jelentőségteljes eredményekre tekinthetett vissza. Az első hónapok vajudó problémái mind megoldást nyertek a Magyar Gáz-izzófény R.-t.-gal kötött szerződéssel s megindulhatott egy nagyszabású s koncepciózus vezetés mellett a földgáz hasznosításának komoly alkotó munkája. A báznai munkálatok elkészültek s a dicsőszentmártoni vezetékek munkálatai is immár közel állottak befejezésükhöz. »Megelégedéssel tekinthetünk vissza — úgymond az igazgatóság az első üzetévről szóló jelentésében — e bár nem túlnagy munkára, mint olyanra, mely e téren *első lépésnek* tekinthető és *amelynek példáján remélhetőleg a földgáz kihasználása országunkban az eddiginél gyorsabb és belterjesebb módon fog megvalósulni.*«

Ebben rejlik épen ez aránylag kicsiny társaság működésének az az általános érdekű jelentősége, amelyre e könyv bevezetésében is utaltunk. Ez a társaság volt az, mely nem muló lelkesedéssel, hanem komoly elhatározásokkal, az eléje tornyosuló nehézségeknek helyes közgazdasági érzékkel való elhárításával megtette az első lépéseket a földgáz gyakorlati hasznosítására s ez első lépései után rövidesen kézzelfogható, oly eredményeket tudott felmutatni, amelyek az egész közvélemény figyelmét felkeltették s végső eredményükben — és épen ez a legfontosabb — példát statuáltak a tekintetben, hogy minden kezdeményezés, ha nem marad pusztá fellángolás, hanem reális törekvésekben és komoly, céltudatos munkában nyer folytatást, — legyen a kezdő lépés bármily kicsiny, —

nagy eredményeket érlelhet és nagy alkotások alapjául szolgálhat közgazdaságunk szolgálatában.

»Reméljük, — úgymond tovább a társaság első üzleti évi jelentése, — hogy nemsokára Dicsőszentmárton is földgázzal fog világítani és fűteni és hogy főleg több ipari vállalat fog ezen az alapon nálunk létesülni. A Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. e vállalatok létesülését *minden anyagi előny nélkül is* kezdeményezi, támogatja és a megvalósításhoz vezetni törekszik, *nem tekintvén egyedüli célnak a minél nagyobb nyereség elérését saját részére, de főleg arra törekedvén, hogy az eddig annyira elhanyagolt erdélyi földgáz végre azon rendeltetéséhez jusson, melyet az gazdagsága folytán betölteni hivatva van.*«

Az az altruizmus, mely a társaság igazgatóságának itt idézett szavaiból kicsendül, ugyancsak példát statuáló. Nálunk, ahol az altruista tevékenység vajmi szűk téren mozog s ahol a nyereszkesedési célokat csak nagyon elvétve rendelik a közérdeknek alája, a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaságnak ez az altruizmusa mindenképen külön méltánylást követel. Mondanunk sem kell talán, hogy a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaságnak is, kivált oly üzletvezetés mellett, amely a megfelelő, üzleti érzékkel is bíró szakerők közreműködését is biztosította számára, módjában lett volna oly üzletek megalapozása és folytatása, amelyek idővel tőkéjének busás hozamát eredményezhették volna. A társaság azonban ennek a nyereszkesedési tendenciának háttérbe szorításával mindenkor

csakis a hazai közgazdasági élet fejlődésének csekély, de teljes erejével való szolgálatát tartotta szem előtt. Talán nem tévedünk, ha azt hisszük, hogy épen ez a kicsinyes szempontokon felülemelkedő altruista szellem, mely a társaság vezetésében érvényesült, tette lehetővé, hogy rövid idő múlva oly kezdeményezéssel léphetett az ország elé, mely a földgázkérdésnek országos megoldását hozta, egy amily meglepetésszerűen érkezett, ép oly nagyszabású és rendkívüli jelentőségű tranzakció keretében.

* *

A társaság *első évi rendes közgyűlése* egyébként 1914 június hó 30-án Dicsőszentmártonban, a vármegyei székház nagytermében tartatott meg. Az itt előterjesztett 1913. évi zárszámadások szerint az első üzletév 2993 korona 67 fillér tiszta nyereséget eredményezett. Ennek öt százalékát a közgyűlés az alapszabályok rendelkezéseihez képest tartalékalapba helyezni, a fennmaradó 1843 korona 99 fillért pedig az új üzletév számlájára elővezetni rendelte. Miután gróf *Béldy* Kálmán, mint az alapítók által kinevezett igazgatósági tag megbízatásáról lemondott, helyére a közgyűlés egyhangúlag ifjabb *Sándor* Jánost választotta be az igazgatóságba. Alapszabályszerűleg lejárván a felügyelőbizottság megbízatása, végezetül felügyelőbizottsági tagokká egyhangúlag *Pekry* Géza, dr. *Szentmiklóssy* László, *Gerendy* István, *Fekete* György és *Farkas* Mór választottak meg.

Közbevetőleg meg kell e helyütt emlékeznünk a kölni Wegelin-cég által folyamatba tett, korábban már említett előmunkálatokról. A koromgyártási kísérletek, amelyeket a cég folytatott, teljes eredménnyel jártak, a cég kalkulációi után azonban a tervezett iparvállalat megvalósítását nem tartotta rentabilisnak.

Annál fokozottabb erővel folytak a már megkezdett munkálatok, főleg a dicsőszentmártoni vezeték munkái. Ezenkívül megbízást kapott a társaság *Felső-Bajom* község berendezésére, a *Gogomán*-féle műmalomnak földgázüzemre való átalakítására, valamint a *Solvay-művek marosújvári és tordai telepeinek ugyancsak földgázüzemre való berendezésére* és e megbízások teljesítése is serény munkával folyamatba tétetett.

* *

Az 1914. év derekán azonban *a világháború* kitörése önként érthetőleg a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaságot is igen közelről érintette. A háború első periódusában a rettenetes világkatasztrófa súlyos depressziója nehezedett egész közgazdasági életünkre és ez alól a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. sem vonhatta ki magát. Az ipari tevékenység s a vállalkozás elé mind súlyosabb nehézségeket gördítettek a rendkívüli viszonyok. A Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. munkálatai azonban mindazonáltal nem szűntek meg; a társaság minden erejének megfeszítésével és latbavetésével tovább folytatta meg-

kezdt munkáit, bárha azokat lassúbb ütemre kényszerítették is a háborús állapottal járó nehézségek.

Elkészült a társaság a fent említett összes újabb vállalkozásaival és lényegesen előrehaladtak a dicsőszentmártoni vezeték munkálatai is (bár épen az utóbbiak szenvedték a háború következtében a leghosszabb halasztást) és a társaságnak második üzletéről szóló jelentése már e részben is a munkálatoknak befejezésükhöz való közeledéséről adhatott számot.

Megakadtak azonban a háború következtében azok a törekvések, amelyek a földgáz országos kihasználását célozták. A városokat rendkívül nehéz helyzetbe sodorta a háború és alig remélhettük, hogy azok a városok, amelyek koncessziót nyertek a földgáz hasznosítására, belátható időn belül oly helyzetbe kerülhetnek, amely lehetővé tenné a földgáz kihasználására irányuló terveik megvalósítását. A nagy kincs, a hatalmas energiaforrás újabb, hosszú paragon heverésére kellett ilykép számítanunk, bármennyire tisztában is voltunk azzal, hogy oly idők következnek reánk, amelyekben minden, gazdasági életünk újraélesztésére alkalmas energiánkat latba kell majd vetnünk jövőnk megalapozásához.

Egyesegyedül a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság üzletvezetősége volt az, mely a fennforgó összes nehézségek dacára a földgázkérdés megoldásához fűzött reményeit fel nem adta, sőt, ezek a nehézségek s a kérdés gyors megoldásához fűződő országos érdekek csak megacélozták a földgáz mielőbbi hasznosításának lehetővé

tételére irányuló törekvéseit. A közvélemény bizonyára a társaság vitathatatlan érdeméül fogja mindenkor betudni ezeket a közérdekű törekvéseit, amelyek rövidesen egy nagy koncepciójú tranzakció megvalósításával lehetővé is tették éppen a legnehezebb időkben a földgázkérdés megoldását.

* *

A Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. vezetősége, illetve: a Magyar Gázizzófény R.-t. — hiszen a kettő voltaképpen egyet jelent itt — érintkezésbe lépett a német birodalmi tőke egy hatalmas reprezentánsával: a *Deutsche Bankkal*, és ez az érintkezés egy nagyszabású mű bölcsőjévé vált. A német tőke ez érintkezés nyomán hajlandónak mutatkozott arra, hogy a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t.-gal karöltve és a magyar tőke megfelelő bevonásával felkeresse az erdélyi gázmezőket s nagyarányú befektetésekkel, gazdag tapasztalatainak s hatalmas technikai s üzleti felkészültségének latbavetésével hathatósan hozzájáruljon ennek az energiaforrásnak a hasznosításához.

A Magyar Gázizzófény R.-t., mint a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. üzletvezetője rövidesen egy terjedelmes *elaborátumot* dolgozott ki a földgáz hasznosítása tárgyában, melyhez a Deutsche Bank is teljesen hozzájárult és ezt 1915. június 25-én kiküldötteik útján átnyújtották Teleszky János pénzügyminiszternek. Ez az elaborátum a földgáz hasznosítására irányuló törekvések-

nek bizonyára mindenkoron egyik legfontosabb s legnevezetesebb okmánya marad.

A memorandum mindenekelőtt rámutatott arra, hogy egyfelől a feltárt hatalmas földgázelőfordulásoknak megfelelő nagyszabású kihasználása mindeddig nem indult meg, dacára mindazoknak a fáradozásoknak, amelyeket a pénzügyminisztérium e kérdés megoldására kifejtett, másfelől pedig, hogy az amerikai szakértők által is megállapított gázmennyiségek kétségtől egy nagyarányú gazdasági tevékenység alapjául szolgálhatnak és hogy a nagy mennyiségben rendelkezésre álló elsőrendű fűtőanyag alkalmas arra, hogy *Erdély iparát hatalmasan fellendítse*. Hogy ennek dacára sem sikerült még a kérdés megoldása, e részben a memorandum kifejtette, hogy a tervbe vett megoldási módok mellett nem volt lehetséges a felmerülő, részben ellentétes szempontokat kiegyenlíteni. A kormánynak ugyanis az volt az álláspontja, hogy az erdélyi földgázt elsősorban iparfejlesztésre kell felhasználni. Ez mindenütt csak általános helyesléssel találkozhatott. A kormánynak ez a feltétlenül fenntartandó álláspontja azonban bizonyos fokig ellentétben állott azzal, hogy az eddigi megoldási kísérletek kapcsán a városok gázellátását *magánvállalatok* végezték volna.

A memorandum az amerikai tapasztalatok alapján rámutatott arra, hogy a városokban világítási és háztartási célokra, valamint kisipari célokra fordított földgáz az, amely a gázüzlet rentabilitását elsősorban biztosítja; a speciális erdélyi viszonyok mellett azonban, amennyiben itt aránylag

4*

csak kevesebb lakossal bíró városokkal lehet számolni, *a városi vezetékeket építő vállalatnak életbevágó érdeke, hogy a gázvezetékek kihasználását az illető városban létesítendő iparvállalatok révén fokozza.* Ez a tény ilykép bizonyos ellentétet teremt a vállalkozó érdeke és a kormány iparpártolási intenciói között, amely csakis úgy hidalható át — és idekonkludált a memorandum is — ha az iparpártolás is, a városok ellátásával együtt, *egységes akció* keretében végeztetik.

Rámutatott azután a memorandum a háborús viszonyokra, mint amelyek mellett egy ily nagyszabású, nagy kockázattal járó, lassan fejlődő és tekintélyes tőkét igénylő vállalathoz hiányzott a belföldi tőke, külföldről pedig szó sem lehetett s hogy ily körülmények között még igen hosszú idő eltelhetik, mielőtt az erre hivatott tőke a földgázkérdés megoldásának érdemleges munkáját megkezdhetné. Az ily nagy idővesztesség elkerülése — úgymond a memorandum — igen fontos feladattá válik, mert *a háború után várható rohamos iparfejlődésre különös fontossággal bír majd az, hogy a földgázkérdés akkorra megoldott legyen* és hogy ezzel az iparfejlesztés hathatós támogatása céljaira egy már működő és tapasztalatokkal bíró szervezet álljon a kormány rendelkezésére.

Ezek kifejtése után tért át a memorandum a konkrét javaslatra, előrebocsátván még — és ezt különösen fontosnak tartjuk arra, hogy szószerint idézzük, mert az ajánlattevők intencióit a leghelyesebben világítja meg, — hogy »az államnak már a monopólium-törvény értelmében nemcsak a termelés, de az értékesítés is kizárólagos joga,

és ennek következtében *a kormánynak döntő befolyását ezen üzemágakra is biztosítani kell*».

A javaslat lényege egyébként tudvalevően az volt, hogy a kérdés a magántőkével közösen, részvénytársasági alapon oldassék meg és hogy az e célra létesítendő részvénytársaságba a kormány, mint *felerészes* lépjen be azzal, hogy az eddig a gázmezők fejlesztésére fordított összeg mint tőkerészesedés, teljes értékében beszámíttatnék.

A memorandum ezután szakszerű számvetések kíséretében részletesen megjelölte az alakítandó részvénytársaság feladatait, ezek között első helyre illesztve a *kolozsvári, marosvásárhelyi és medgyesi* vezetékek megépítését, amelyekre nézve egyben tüzetes költségvetésekkel szolgált.

A memorandumot végezetül azzal zárták a benyújtói, hogy az erdélyi földgáz ügye 6 éve vár már a megoldásra és hogy a javasolt megoldási mód — tekintve, hogy legjobb meggyőződésük szerint szerencsésen egyeztetni össze az állam és a magántőke érdekeit s a speciális erdélyi érdekeket, — hihetőleg alkalmas lesz arra, hogy az óriási fontosságú kérdés megoldását dülőre vigye.

A memorandum alapján megindultak a tárgyalások a pénzügyi kormány és a Deutsche Bank között s e tárgyalások kedvező alakulása nyomán a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. mindinkább meggyőződhetett kezdeményezése helyes és szükséges voltáról s arról, hogy megindított akciója termékeny talajra találván, a földgázkérdés nagyszabású megoldásának vetette meg az alapját.

* *

A Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t.-nak Dicsőszentmártonban a vármegyei székház nagytermében *1915. évi július hó 10-én megtartott második évi rendes közgyűlésén* e kedvező kilátások alapján a társaság igazgatósága már annak a reményének adhatott örömteljes kifejezést, hogy nemsokára bekövetkezik a társaság számára az a kellemes helyzet, amelyben az erdélyi földgáz értékesítésének kérdéséhez *lényegesen* hozzá fog járulhatni. A közgyűlés ezt a bejelentést nagy örömmel vette tudomásul.

Az itt előterjesztett zárszámadások szerint egyébként a társaságnak 1914. üzletéve 5859 korona 56 fillért eredményezett. Ebből a közgyűlés az előző üzletév nyereségének hozzácsatolása után az alapszabályszerű 5% (435 K 18 fill.) helyett 850 K 32 fillért a tartalékba helyezni rendelt, 10%-ot, azaz 870 K 35 fillért az igazgatóság alapszabályszerű jutalékára, 150 K-t pedig a felügyelőbizottság javadalmazására fordított. A fennmaradó összegből a befizetett alaptőke 5%-a, azaz 3750 korona a részvényesek osztalékára fordítottatott (az élvezeti jegyek birto-kosa *lemondott* az e jegyeket megillető részesedésről); a fennmaradó 3082 K 88 fillért pedig az új üzletév számlájára elővezetni rendelte a közgyűlés. Hálásan emlékezett meg végezetül a közgyűlés *Sándor* Jánosról, aki belügy-miniszterré történt kineveztetése folytán lemondott igazgatósági tagságáról. A közgyűlés alapvető munkásságáért köszönetet szavazott és ezt jegyzőkönyvbe iktatta. Helyére a társaság elnökévé báró *Kemény* Ákos választatott.

* *

A földgáz hasznosítására irányuló tárgyalások 1915. második felében gyorsabb ütemet vettek és rövidesen teljes eredményre vezettek. Elkészült az államkincstár és a Deutsche Bank között kötendő szerződés, amelyet végleges szövegezésben *1915. november 15-én* írt alá egyfelől az államkincstár nevében eljáró pénzügyminiszter, másfelől *Stauss* Emil György, a Deutsche Bank igazgatója.

Amint nem lehet feladatunk e helyütt a szerződés közismert tartalmának részletezése, ugyanúgy bizonyára feladatunk körén kívül esnék a szerződés érdemleges megbírálása is.

A szerződéssel létrejött tranzakció rendkívüli horderejét annak idején minden objektív tényező elismerte és a földgázkérdés e meglepetésszerűen érkezett, nagyszabású megoldásának érdemét és mélyreható fontosságát széles alapokon méltatták minden fórumon. Hozzászolt e tranzakcióhoz annak nyilvánosságra jutása alkalmával e sorok írója is, aki több cikkben fejtegette a nagyszabású alkotás kivételes jelentőségét.

A magunk részéről e helyütt talán a leghelyesebben cselekszünk, ha ideiktatjuk a képviselőház pénzügyi bizottságának ama jelentését, amelyet a szerződés tárgyában a képviselőház elé terjesztett és amelyben a szerződés jóváhagyó tudomásul vételét kérte a képviselőháztól. Azt mondja ebben a jelentésében a pénzügyi bizottság, hogy mindenekelőtt s felett az a szempont kell hogy álljon, hogy az az értékes természeti erő, mely a földgázban, e hatalmas energiaforrásban rejlik, *mielőbb* kihasználhatóvá és

értékesíthetővé tétessék úgy az államháztartás javára, mint egész közgazdaságunk támogatására. Minden egyes nap, — úgymond — mely megfoszt bennünket eme nagy erő igénybevételétől, egész közgazdaságunk számára jelentékeny veszteséget jelent. Másfelől pedig egyedül a kihasználás mielőbb való lehetővé tétele az, mely reánk nézve elérhetővé teszi, hogy valóra válthassuk azokat a reményeinket, amelyeket abban az irányban táplálunk, hogy ezúton előmozdíthatjuk gazdasági megerősödését épen az ország azon vidékének, melyet e kincssel a természet maga ajándékozott meg és amely erre gazdasági helyzeténél fogva rá van utalva.

Ezek a szempontok voltak azok, amelyek az egész tranzakció kezdeményezésében, támogatásában és keresztülvitelében a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaságot vezérelték.

Az, hogy e parlagon heverő nagy kincsünket okvetlenül be kell állítanunk ama munkába fogható energiáink sorába, amelyekkel a béke bekövetkeztével gazdasági életünk rekonstrukciójának, újjáteremtésének és felvirágzásának nagy művét akarjuk majd keresztülvinni. E szempontok önzetlen szolgálatában rejlik épen a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság kezdeményezésének, valamint az ennek nyomán a tranzakció felépítésében kifejtett sikeres működésének közérdekű, nagy jelentősége, mely a hazai közgazdaság szolgálatában működő úttörő tényezők kivételes piedesztáljára emelte.

A szerződést a képviselőház szankcionálta és ezzel a

nagy mű tető alá jutott. Annak a sokoldalú tevékenységnek, amelyet e műben a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság üzletvezetősége kifejtett, bizonyára csak nagyon hézagos ismertetését adhattuk a fentiekben. Külön érdeme a társaságnak, hogy ama sokoldalú tevékenysége mellett, amelyet e nagyszabású alkotás nap-nap után megkövetelt, sohasem tévesztette szem elől a távolabbmenő célokat sem és rövidesen egy újabb, rendkívül nagy jelentőségű tranzakciónak vetette meg az alapját a földgáz hasznosításának szolgálatában.

Ez az újabb tranzakció a *Magyar Nitrogén Műtrágyaipar R.-t.* volt, amelyet a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a Magyar Általános Hitelbank alapítottak a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. üzletvezetőségének részvételével.

A Magyar Mésznitrogéngyár R.-t. a földgáz kihasználására alakult s feladatául egyelőre a hadiszükségletek ellátását tűzte maga elé, hogy azután a háború befejeztével nagyszabású műtrágyagyártással teljesen a hazai mezőgazdaság szolgálatába állhasson. A Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. kezdeményezésének és céltudatos törekvésének köszönhető, hogy ez a hatalmasnak tervezett iparvállalat Dicsőszentmártont választotta telephelyéül s ezzel a vármegye számára egy nagy ipartelepét s az új iparvállalat működésével együttjáró jelentékeny előnyöket sikerült biztosítania.

* *

Mind a két tranzakcióról a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. *1915. évi jelentésében* adott számot, amelyet a társaságnak *1916. évi július hó 5-én* Dicsőszentmártonban, a vármegyei székház nagytermében megtartott *harmadik rendes évi közgyűlése* önként érthetőleg a legnagyobb lelkesedéssel vett tudomásul.

A *dicsőszentmártoni vezeték* munkálatait természet-szerűen e nagyszabású tranzakciók sem akadályozhatták meg és hogy e munkálatok még nem voltak teljesen befejezhetők, úgy ennek kizárólag a tanult munkaerőkben és az anyagban egyre fokozódó hiány volt az oka. A közgyűlés az igazgatóságnak erre vonatkozó jelentését is megnyugvással vette tudomásul, mert hiszen mindenek láthatták, hogy a társaság teljes erejét latbaveti a háborús nehézségek legyőzésére és hogy a munkálatok a viszonyokhoz mért lehető legerősebb tempóban közelednek befejezésükhöz.

Az előterjesztett 1915. üzletévi zárszámadások szerint egyébként 8626 K 90 fillér tiszta nyereség állott a közgyűlés rendelkezésére. Az élvezeti jegyek birtokosa ezúttal is *lemondott* a nyereségből való részesedéséről és így a részvényesek, mint az előző évben, ezúttal is 5%-os osztalékban részesültek. Az igazgatóság jutalékára 554 K 40 fillér, a felügyelőbizottság javadalmazására 150 K, a tartalékalap dotálására pedig az alapszabályszerű 5% helyett 1000 K fordítottatott, míg a fennmaradó 3172 K 50 fillért a közgyűlés a jövő üzletév számlájára elővezetni rendelte.

Az igazgatósági tagoknak az alapítóktól három évre nyert mandátuma lejárván, a megüresedett helyekre APOR ISTVÁNT, dr. ÁRKOSSY GYULÁT, br. BORNEMISSZA JÁNOST, CSATÓ GÁBORT, FARKAS IGNÁCOT, GÁL BÉLÁT, br. KEMÉNY ÁKOST, dr. PÁLFFY FERENCET, PEKRI SÁNDORT és POGÁNY KÁROLYT választotta meg a közgyűlés, mely ezzel véget is ért.

* *

1916. június 20-án megalakult a kincstár és a Deutsche Bank között létrejött szerződés alapján a *Magyar Földgáz Részvénytársaság*, melynek igazgatóságába a Kisküküllő-vármegyei Földgáz Részvénytársaság üzletvezetősége a Magyar Gázizzófény Részvénytársaság br. *Kemény Ákost* és *Kánitz Jakabot* delegálta képviselőiül.

Az új társaságnak átengedett gázmezők sorába tartozott a magyarsárosi gázmező is, melyből a Kisküküllő-vármegyei Földgáz R.-t. napi 30.000 köbméter gáz felhasználására nyert tudvalevően engedélyt. Ezt a gázmennyiséget eszerint továbbra is biztosítani kellett a Kisküküllő-vármegyei Földgáz R.-t. számára és a pénzügyminisztérium a gázmező átengedését egyenesen ennek a kérdésnek a Kisküküllő-vármegyei Földgáz R.-t. javára történő megoldásától tette függővé a szerződésben. Ez a Kisküküllő-vármegyei Földgáz R.-t. és a Magyar Földgáz R.-t. között 1916. augusztus 7-én megkötött szerződéssel meg is történt. A szerződés értelmében a Kisküküllő-vármegyei Földgáz R.-t. átengedte a Magyar Földgáz R.-t.-nak

a Dicsőszentmártonba épülő csővezeték az azon összegek megtérítése ellenében, amelyeket a társaság a csővezeték építésére eladdig fordított. A Magyar Földgáz R.-t. pedig ennek ellenében kötelezte magát a napi 30.000 köbméter földgáz 50, illetve 75 éven át való szolgáltatására s hogy a vezeték építési munkáit a városi elosztó-hálózatig saját költségén befejezi.

E megállapodás alapján a Magyar Földgáz R.-t. átvette a dicsőszentmártoni vezeték munkálatait, amelyek időközben a Magyar Nitrogén Műtrágyaipar R.-t. dicsőszentmártoni, gyors ütemben épülő ipartelepe részére szükséges vezeték megépítésével is bővült és e munkálatokat a román betörés okozta kényszerű szünet dacára ma már be is fejezte. A Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. pedig *a városi elosztó-vezeték* megépítéséhez látott hozzá, mely immár nagyrészt eredményesen véget is ért.

Időközben a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. megváltotta Dicsőszentmárton város gázműveit is a Manoschek-cégtől. A Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t.-nak ugyanis sikerült a városnak a gázgyár kifizetéséhez szükséges összeget egy rendkívül előnyös, amortizációs kölcsön alakjában megszerezni s ezzel a város és a Manoschek-cég között régóta vajudó ügyet elintézni, a társaság pedig átvette a Manoschek-cég üzembérleti szerződését, miáltal a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. vált a városi gázgyár bérlőjévé, egyúttal biztosítva a városnak a felvett kölcsönnek saját erejéből való törlesztését. E tranzakció után már csak az a feladat maradt hátra, hogy a gázgyár

az elosztóvezetékkel összekapcsoltassék, ami ugyancsak megtörtént.

Mindezekről a Dicsőszentmártonban 1917. május hó 5-én megtartott *negyedik évi rendes közgyűlésen* adott számot a társaság igazgatósága, melynek közléseit az egész vármegye a legnagyobb örömmel fogadta. Az 1916. üzletévi zárszámadások egyébként 8736 K 99 f nyereséget tüntetnek fel, amelyből az igazgatóság jutalékára 566 K 45 fillér, a felügyelőbizottság javadalmazására 150 K, a tartalékalap dotációjára pedig 1000 K fordított. Az élvezeti jegyek birtokosa ezúttal is *lemondott* a nyereségben való részesedésről és így a részvények 5%-os osztalékára 3750 K fordított, a fennmaradó 3280 K 54 fillér pedig az új üzletév számlájára vezetettetett elő.

Végezetül a közgyűlés *Kánitz* Jakab vezérigazgató, ifj. *Tolnay* Lajos és ifj. *Sándor* János igazgatósági tagokat, akiknek mandátuma lejárt, egyhangúlag újból, az *Iszlay* László halálával megüresedett helyre pedig *Kolár* Nándort választotta be az igazgatóságba.

* *

Nemsokára ezután, 1917. július hó 20-án megjelent Dicsőszentmártonban a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. egy hirdetménye, amelyben közölte a város közönségével, hogy »*az eddig mesterségesen előállított kőszéngáz helyett a sokkal olcsóbb, de ennek dacára nagyobb hőértékű földgázt szándékozik szolgáltatni*«. S továbbá, hogy »*tekintet-*

tel a földgázhasználat minden tekintetben előnyös voltára, mindenki saját érdekében cselekszik, ha a jelenlegi petróleum, szén, fa s egyéb, kétségtelenül drágább, nehezebb szállítást, felraktározást igénylő és végül sokkal tisztátalanabb tüzelőanyagról úgy a világítás, mint a fűtés és egyéb háztartási felhasználás terén áttér a földgáz használatára.»

Ily egyszerű s keresetlen szavakban jelentette be a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t., hogy a város közönségének nagy reménye elérkezett a megvalósulásához és a lakosság ezentúl immár földgázzal fog fűthetni és világítani. A társaság felhívásával egyidejűleg megjelent a városi tanács felhívása, melyben »a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. fenti felhívását összes polgárainak figyelmébe ajánlja«. Egyúttal közölte a város, hogy a hitelképes megrendelőnek a bevezetés költségeit maga a város tízéves törlesztés ellenében kölcsön adja, hogy ezáltal is lehetővé tegye, hogy minél többen éljenek a nagy alkalommal s a mai nehéz időkben is a lakosságnak mind nagyobb része berendezkedhessék az olcsó földgáz használatára. Mire e soraink napvilágot látnak, Dicsőszentmártonban a Kisküküllővármegyei Földgáz R.-t. céltudatos munkájának nagy győzelmi ünnepét ünnepli e város lakossága: e szűkös időkben, a legnagyobb szénhiány közepette van olcsó és kitűnő fűtő- és világító anyaga és ki-ki a maga háztartásában élvezheti a vármegye munkába fogott kincsenek: a földgáznak gyakorlati áldásait.

Íme, a szerény és tapogatózó kezdet után a komoly, céltudatos és önzetlen munka gazdag gyümölcsei, rövid

öt esztendő múltán: az évek óta vajdó földgázkérdés megoldva; Erdély több helyén földgázzal fűtenek s világítanak, nagy ipari telepek földgázüzemre berendezvék; már több új nagyszabású vállalkozás és pezsdülő ipari tevékenység alapja megteremtve; Dicsőszentmárton határában pedig egy hatalmas ipartelep tető alatt, mely a város s a vármegye mérhetetlen gazdasági fellendülésének alapjait teremtette meg.

Érthető örömmel s munkássága eredményei fölött érzett lélekemelő megnyugvással tekinthet vissza ezekre a nagyszabású alkotásokra a Kisküküllővármegyei Földgáz Részvénytársaság fennállása ötödik esztendejének határán. Az út, amelyet e rövid idő alatt gazdag vetéssel maga mögött hagyott, járatlan volt előtte. Hogy utat tört itt — még pedig a legváltáságosabb időkben, a legnagyobb világégés fergetegében — s céltudatos, a legnagyobb nehézségektől sem visszariadó kitartásával, a hazai közgazdaság fejlődésének önzetlen szolgálatával példát statuált mindenek számára: ez elévülhetetlen érdeme marad, de egyúttal azzal a reménnyel is biztat, hogy az alapvetés küzdelmei után, az ötödik esztendő határmesgyénén máris újabb célkitűzésekkel s újabb nagyszabású alkotásokkal készül a jövőre gazdasági életünk szolgálatában.

A SZERZŐ MUNKÁI:

A keleti határról. Erdélyi nemzetgazdasági és hitelügyi tanulmány státusférfiak, politikusok, pénzügyi és közigazgatási tényezők nyilatkozataival és *Szell Kálmán* előszavával. (1912.) Ára 4 korona. **Elfogyott.**

Hogy mentünk meg Erdélyt? Nemzetgazdasági tanulmány. *Dr. Kenessey Béla*, erdélyi református püspök, főrendiházi tag előszavával. (1913.) Ára 2 korona.

Bank és tőzsde. A bank- és tőzsdéüzletekre vonatkozó tudnivalók gyakorlati kézikönyve. Írták: Martos Sándor és Berkovijs Jenő. Szerkesztette Bizony László. (1913.) Ára 10 korona.

Az első nemzeti kölcsön és a nép. Az Országos Központi Hitelszövetkezet háborús kölcsönakciója. *Dr. báró Korányi Frigyes* miniszteri tanácsos, az O. K. H. vezérigazgatójának előszavával. (1915.) Ára 1 korona.

Pénzügyi emancipációnk. Nemzetgazdasági és hitelpolitikai tanulmány. *Dr. Schmidt József* v. b. t. t., a Pénzügyi Központ elnökének előszavával. (1915.) Ára 3 korona.

Földhitelek jövője. Adalékok a birtokpolitika kérdéséhez. (1917.) Ára 4 korona.

Öt év a földgáz hasznosításának munkájából. A Kisküküllő Vármegyei Földgáz R.-T. munkássága. (1918.) Ára 4 korona.

27154.